Lisbeth Verstraete-Hansen & Per Øhrgaard

Sprogløse verdensborgere

Om en uddannelses-politik, der forsvandt

Sprogløse verdensborgere

Lisbeth Verstraete-Hansen
& Per Øhrgaard

Sprogløse verdensborgere

Om en uddannelsespolitik, der forsvandt

Jurist- og Økonomforbundets Forlag
2017

Denne bog er omfattet af lov om ophavsret og må ikke videregives – herunder udlånes, sælges eller kopieres – i digital form.
Indholdet må alene anvendes af licenstager i henhold til de til enhver tid gældende licensbetingelser.
© Jurist- og Økonomforbundets Forlag

Lisbeth Verstraete-Hansen & Per Øhrgaard
Sprogløse verdensborgere
Om en uddannelsespolitik, der forsvandt

1. udgave, 1. oplag

© 2017 by Jurist- og Økonomforbundets Forlag

Alle rettigheder forbeholdes.
Mekanisk, elektronisk, fotografisk eller anden gengivelse af
eller kopiering fra denne bog eller dele heraf
er ifølge gældende dansk lov om ophavsret ikke tilladt
uden forlagets skriftlige samtykke eller aftale med Copy-Dan.

Omslag: Marianne Tingkov
Tryk: Toptryk, Gråsten

Printed in Denmark 2017

ISBN 978-87-574-3953-3
e-bog ISBN 978-87-7198-101-8

Jurist- og Økonomforbundets Forlag
Gothersgade 137
1123 København K

Telefon: 39 13 55 00
e-mail: forlag@djoef.dk
www.djoef-forlag.dk

Denne bog er omfattet af lov om ophavsret og må ikke videregives – herunder udlånes, sælges eller kopieres – i digital form.
Indholdet må alene anvendes af licenstager i henhold til de til enhver tid gældende licensbetingelser.
© Jurist- og Økonomforbundets Forlag

Indholdsfortegnelse

Indledende konstateringer 7

Del I. Fremmedsprog i den uddannelsespolitiske debat

Internationalisering og relevans 13
Anglocentrisme og instrumentalisering 21
Vækst og produktivitet: Fremmedsprog på markedsvilkår 25
Behov for fremmedsprog 35

Del II. Fremmedsprog til dannelse og uddannelse

Fremmedsprog og dannelse 51
Fra mangfoldighed til monosproglighed 61
Sprog og horisont 66
Sproglig monokultur 73
Taxametret og sproguddannelserne 78
Fremmedsprog som disciplin 82

Afsluttende bemærkninger 87

Litteraturliste 93

Denne bog er omfattet af lov om ophavsret og må ikke videregives – herunder udlånes, sælges eller kopieres – i digital form.
Indholdet må alene anvendes af licenstager i henhold til de til enhver tid gældende licensbetingelser.
© Jurist- og Økonomforbundets Forlag

Denne bog er omfattet af lov om ophavsret og må ikke videregives – herunder udlånes, sælges eller kopieres – i digital form.
Indholdet må alene anvendes af licenstager i henhold til de til enhver tid gældende licensbetingelser.
© Jurist- og Økonomforbundets Forlag

Indledende konstateringer

Denne lille debatbog handler om fremmedsprog og uddannelse med særligt – men ikke eksklusivt – henblik på de videregående uddannelser. Den har været i støbeskeen længe men er hver gang blevet overhalet af begivenheder, der føjede nyt til debatten: Snart afskaffede regeringen statsautorisationen for tolke og translatører, snart blev der lanceret en ny gymnasiereform. Så nedlagde Handelshøjskolen i København (CBS) de fleste af sine sproguddannelser, mens Københavns Universitet indstillede optaget til en række såkaldt mindre sprog – hvoraf flere tales af mange millioner mennesker.

Status på de videregående uddannelser er i dag:

- at der ikke længere er sikret translatør- og tolkefaglige specialiseringer i Danmark, samtidig med at EU er begyndt at mangle danske tolke;
- at der ikke udbydes uddannelser i erhvervssprog øst for Storebælt, alt imens erhvervslivets organisationer fortsat hævder, at dansk erhvervsliv har behov for medarbejdere med sproglige kvalifikationer;
- at der uddannes et sted mellem 10 og 25 kandidater årligt på de store fremmesprogsfag som tysk og fransk, samtidig med at politikerne begynder at tale om en fremtidig mangel på gymnasielærere!

Denne bog er omfattet af lov om ophavsret og må ikke videregives – herunder udlånes, sælges eller kopieres – i digital form.
Indholdet må alene anvendes af licenstager i henhold til de til enhver tid gældende licensbetingelser.
© Jurist- og Økonomforbundets Forlag

Dette har muligvis ikke været hensigten. Men det er resultatet af en udvikling, som der ikke fra politisk hold har været ønske om eller vilje til at gribe ind i. Drevet af skiftende regeringers visioner om uddannelse på »markedsvilkår« og jagt på rentabilitet har landets universiteter i løbet af det seneste årti nedprioriteret de fleste andre sprogfag end engelsk, og med den daværende regerings dimensioneringsmodel fra 2014, der reducerer antallet af studerende på mange sproguddannelser, er den negative udvikling blevet yderligere forstærket.

I noget nær sidste øjeblik er ideen om en national strategi for fremmedsprogene så blevet genoplivet. Strategien er i skrivende stund på trapperne, og vi må sætte vores lid til, at den reelt sikrer muligheden for at genopbygge stærke faglige miljøer uafhængigt af aktuelle økonomiske konjunkturer og tilfældige politiske luner.

De mange nedlæggelser af uddannelser viser med al ønskelig tydelighed, at rene markedsbetragtninger ikke rækker til, når vi taler uddannelse. Uddannelse er en langsigtet proces, som ikke har godt af at blive underkastet tilpasninger til en øjeblikkelig situation. Der må derfor tales om uddannelse og viden på en helt anden måde end i dag. Hvorfor blive ved med at satse på rentabilitet, stordrift og »fremdrift«, når det er åbenlyst, at det udhuler kvaliteten og lægger fagmiljøer øde? Hvorfor ikke drøfte, hvad vi som samfund vil og kan med fremmedsprogene? Hvad de giver os? Hvor meget de bidrager til en selvstændig orientering i verden og dermed til en styrkelse af nationens stilling? Hvad det egentlig er, vi har mistet, og som en national sprogstrategi skal hjælpe med at genopbygge?

Denne bog er omfattet af lov om ophavsret og må ikke videregives – herunder udlånes, sælges eller kopieres – i digital form.
Indholdet må alene anvendes af licenstager i henhold til de til enhver tid gældende licensbetingelser.
© Jurist- og Økonomforbundets Forlag

Vi ønsker her kort sagt at bidrage til en diskussion, der tager udgangspunkt i sagen selv – hvad vil vi som samfund? – og betragter økonomi og statistik som midler og ikke som mål.

Vores udgangspunkt er, at sprogfagene er en grundlæggende del af et tidssvarende dannelsesbegreb, som er blevet trængt helt i baggrunden af den herskende økonomiske logik, der ser uddannelsessystemet primært som erhvervs- og vækstpolitisk værktøj. Hvor denne logik kommer fra, hvordan den udtrykker sig, og hvilke virkninger den har, vil vi se på i bogens første del.

I bogens anden del vil vi med nogle korte historiske tilbageblik vise, hvordan man har tænkt om fremmedsprogene tidligere, og hvorfor vi mener, at sprogene er uomgængelige i etableringen af et tidssvarende dannelsesbegreb. Vi vil i den forbindelse ofte bruge eksempler fra tysk og fransk. Ikke fordi disse sprogområder er de eneste vigtige, men fordi det er dem, vi ved mest om. Vores overordnede budskab om nødvendigheden af sproglig mangfoldighed gælder selvsagt for det samlede uddannelseslandskab.

Der er i den offentlige debat en fejlagtig opfattelse af, hvad et fremmedsprogsstudium egentlig går ud på. Vi hører tit, at der ikke er behov for »rene sproguddannelser«, hvor man sidder og bøjer verber. Så lad os slå fast med det samme: Der findes ikke »rene« sproguddannelser. Der eksisterer ingen sproglig kompetence uden kulturforståelse og ingen kulturforståelse uden sproglig kompetence. Vi opfordrer derfor til, at der genskabes mulighed for, at universiteterne kan opretholde forskning og undervisning i mange sprog – uanset antallet af studerende. I omskiftelige tider kan også de sproglige behov

Denne bog er omfattet af lov om ophavsret og må ikke videregives – herunder udlånes, sælges eller kopieres – i digital form.
Indholdet må alene anvendes af licenstager i henhold til de til enhver tid gældende licensbetingelser.
© Jurist- og Økonomforbundets Forlag

skifte, og de kan ikke dækkes fra den ene dag til den anden. Man kan blot tænke på de forventninger eller mangel på samme, som inden for et kort åremål har været knyttet til behovet for f.eks. russisk, japansk, kinesisk eller arabisk.

Der er altså brug for en holdningsændring i det politiske liv, i erhvervslivet, i centralforvaltningen, i den offentlige debat og i medierne, hvis det skal blive muligt at udvikle en konsekvent og fremsynet strategi for fremmedsprog i Danmark.

Vi siger derfor:

- Manglende overordnet sprogpolitik på uddannelsesområdet har ført til, at man ikke har været i stand til at analysere – eller overhovedet opdage! – tabet af sproglige kvalifikationer. I årtier har tingene fået lov at ske »af sig selv« efter en logik, som er bekvem for administratorer, men blind for sagligt indhold og faktiske behov.
- Manglende viden om, hvad der skal til for virkelig at kunne et fremmed sprog, truer med at føre til en for snæver og derfor ikke fremtidssikret planlægning. Vi er enige med alle beslutningstagere om, at uddannelser skal kunne anvendes på arbejdsmarkedet – men vi er næppe enige med alle om, hvorledes dette mål bedst fremmes, og nok heller ikke om, hvor bredt eller snævert arbejdsmarkedet skal defineres.
- Manglende kundskaber i fremmedsprog og deraf følgende manglende viden om verden kan blive et af Danmarks største problemer i fremtiden. Manglende kvalitetsbevidsthed i omgangen med fremmede sprog *er* allerede et problem. Det ved man noget om ved

Denne bog er omfattet af lov om ophavsret og må ikke videregives – herunder udlånes, sælges eller kopieres – i digital form.
Indholdet må alene anvendes af licenstager i henhold til de til enhver tid gældende licensbetingelser.
© Jurist- og Økonomforbundets Forlag

domstolene, i sundhedsvæsenet, i virksomhederne og på uddannelsesinstitutionerne.
- Manglende omhu bevirker, at vi som samfund behandler vores sprogkundskaber, som vi aldrig ville behandle vores penge: Vi anbringer hele formuen i en eneste aktie: engelsk. Problemet er her ikke det engelske sprogs udbredelse eller vægt i verden; problemet er vores omgang med dette faktum.
- Skal der ændres på tingenes tilstand, kræver det ikke blot dygtige sproglærere. Det kræver også politikere, der går foran med et godt eksempel. Og det kræver frem for alt en anerkendelse af sprogfagenes bidrag til horisontudvidelse og oplysning.

Det er nemlig ikke for de andres skyld, vi skal have mulighed for at lære sprog – det er for vores egen!

Denne bog er omfattet af lov om ophavsret og må ikke videregives – herunder udlånes, sælges eller kopieres – i digital form.
Indholdet må alene anvendes af licenstager i henhold til de til enhver tid gældende licensbetingelser.
© Jurist- og Økonomforbundets Forlag

Denne bog er omfattet af lov om ophavsret og må ikke videregives – herunder udlånes, sælges eller kopieres – i digital form.
Indholdet må alene anvendes af licenstager i henhold til de til enhver tid gældende licensbetingelser.
© Jurist- og Økonomforbundets Forlag

DEL I

Fremmedsprog i den uddannelsespolitiske debat

Internationalisering og relevans

Skal vi forstå sprogfagenes aktuelle situation, kommer vi ikke uden om at se på de sidste ti til femten års danske forsknings- og uddannelsespolitik. De danske universiteter har siden årtusindskiftet været igennem en periode præget af omfattende forandringer, der har vendt op og ned på mange ting i det uddannelsespolitiske landskab. Reformerne kan ikke ses isoleret fra globale strømninger og tendenser, og særlig inspirationen fra den såkaldte Bologna-proces, som blev indledt i 1998, og den udvikling, der blev sat i gang med Lissabon-strategien fra marts 2000, har været afgørende.

Målet for Bologna-processen var at harmonisere opbygningen af de videregående uddannelser i Europa, mens Lissabon-strategien sigtede mod at EU inden 2010 skulle være den mest konkurrencedygtige og dynamiske vidensbaserede økonomi i verden. Elementer af Lissabon-strategien er blevet videreført i vækststrategien Europa 2020.

Fælles for disse strategier, som er beskrevet af mange andre end os, er at de udgår fra en særlig fortælling om

Denne bog er omfattet af lov om ophavsret og må ikke videregives – herunder udlånes, sælges eller kopieres – i digital form.
Indholdet må alene anvendes af licenstager i henhold til de til enhver tid gældende licensbetingelser.
© Jurist- og Økonomforbundets Forlag

globaliseringen. Det er en fortælling, der ser globalisering som alles kamp mod alle for økonomisk overlevelse, og i den kamp bliver forskning og uddannelse afgørende konkurrenceparametre. Universiteterne tildeles derfor en særlig rolle i arbejdet med at fremme økonomisk vækst og konkurrenceevne – dvs. mulighederne for at udvikle og afsætte produkter i konkurrence med andre lande. For at universiteterne kan leve op til deres nydefinerede rolle som vækstmotorer, iværksættes en stribe neoliberalt inspirerede reformer af universitetslandskabets overordnede strukturer (fusioner), ledelsesreformer (afskaffelse af medarbejderdemokratiet gennem indførelse af bestyrelser med eksternt flertal og enstrenget ledelse) og finansieringsmodeller (omfordeling og konkurrenceudsættelse af midler).

Reformerne er sat i værk på en klangbund af slagord som *verdensklasse, innovation, entrepreneurship, internationalisering, globalisering, produktivitet, vækst, kvalitet, relevans, arbejdsmarkedsbehov* og senest *jobmatch*.

Disse slagord har påvirket de enkelte fagområder forskelligt. For fremmedsprogsområdet skulle man umiddelbart tro, at den øgede opmærksomhed på *internationalisering* havde givet dem vind i sejlene. Intet er mere forkert. Som vi nævnte indledningsvis, har universiteterne nedlagt sproguddannelser på stribe de seneste år: store fag, mellemstore fag, bittesmå fag ...

Det ligner et paradoks, at man i en tid med voldsomme internationaliseringsambitioner har afviklet så mange sproguddannelser. Men det er kun et paradoks, hvis man forbinder internationalisering med en mangfoldighed af sprog og kulturer. Så for at se, om afviklingen af fremmedsprogene nu også er så paradoksal, er vi nødt til at se

Denne bog er omfattet af lov om ophavsret og må ikke videregives – herunder udlånes, sælges eller kopieres – i digital form.
Indholdet må alene anvendes af licenstager i henhold til de til enhver tid gældende licensbetingelser.
© Jurist- og Økonomforbundets Forlag